

УДК 262.14(477.83/.86)

Марія ГНАТЮК

Коломийський НВК №9

«Школа – природничо-математичний ліцей»

**ОТЕЦЬ-МІТРАТ
ТИТ ЄВГЕН СТОЛОБУТ ДЕ ВОЙНАРОВСЬКИЙ –
ДБАЙЛИВИЙ ПАСТИР ТА ПЕРЕДОВИЙ
ЕКОНОМІСТ КОЛОМИЙЩИНИ**

Отець-мітрат Тит Євген Столобут де Войнаровський репрезентує греко-католицьке духовенство. Багатогранна непересічна особистість – явище на той час рідкісне. Він намагався підвищити рівень життя селян не тільки духовно, а й матеріально.

Ключові слова: *греко-католицьке духовенство, Митрополічі дібра, «Сільський Господар», парцеляція землі і лісу.*

Лейтмотивом дослідження душпастирської та економічної діяльності о. мітр. Тита Войнаровського є збереження від забуття того, чого не можемо забувати. Актуальність даного дослідження полягає у потребі більш широкого вивчення ролі священників у становленні і розвитку економіки, душпастирської діяльності у Станиславівській єпархії на межі ХІХ–ХХ ст. Саме на теренах Коломийщини о. мітр. Войнаровський працював найбільш тривалий період.

На даний час не існує наукової праці про життя та діяльність о. мітр. Тита Євгена Столобут де Войнаровського (1856–1938 рр.). Громадську діяльність Тита Войнаровського досліджувала О. В. Шевченко в одноіменній статті, яку можна прочитати за адресою [6].

Представник радикального (соціалістичного) руху, що поширився на Коломийщині, а також дослідник Осип Кравченко, професор університету у Вілкс-Бері, написав статтю-довідку про «відомого в своєму часі на території Коломийщини священника-економіста о. Тита Войнаровського, довголітнього пароха Балинець, якому Коломийщина завдячує за велике добро – духовне і матеріальне» [4, с. 6].

Біографія о. мітр. Войнаровського невелика, але потужна. Народився 16 лютого 1856 р. в с. Ляцькім Товмацького повіту (тепер Тлумацький район Івано-Франківської обл.) в священничій родині о. Петра і Францішки з Лопатинських Войнаровських. Початкову освіту здобув удома (1863–1865), а в 1866 р. здав вступні іспити німецькою мовою до Станиславівської гімназії. Матуру (випускні іспити на закінчення гімназії) склав у 1874 р., вступив на теологічний факультет у Львові. Закінчив теологію у 1878 р. У 1880 р. одружився з Емілією Шепарович, дочкою пароха с. Олеші Тлумацького району. Висвятився 18.01.1881 р., а вже 26.02.1881 р. став сотрудником в Олеші, де восени того ж року померла його дружина. Був переведений 17-го березня 1882 р. на парохію до Колодіївки біля Івано-Франківська, а вже 4 квітня 1883 року – до кафедральної церкви Св. Юра у Львові. Парафіями, в яких працював о. Войнаровський, були: Кулачківці (1884–1886), П'ядики, Мала Кам'янка, Годи й Добровідка (1886–1891),

Топорівці Городенківського району (1891–1894) та Балинці з Трофанівкою й Бучачками, де пробув найдовше (1894–1910).

У кожній парафії, де перебував парохом, о. Войнаровський ставив собі за мету облаштування чи закінчення будівництва парохіяльного дому. У Кулачківцях переконав своїх парохіян у потребі будувати свою церкву. Щоб заохотити парохіян, о. Войнаровський кожної неділі відправляв акафіст на «фонд будови церкви» [1, с. 17]. Перший акафіст приніс поважну суму. Восени 1884 року о. Войнаровський вже поїхав до Лісної Слобідки домовлятися про деревину на будову церкви. Із дальших його кроків в організації будови переконуємося, що отець знався на лісничій справі та економічному обґрунтуванні укладення угоди. Силою авторитету, довір'я і зичливості за рік вдалося побудувати церкву в Кулачківцях.

Парохія П'ядик «була дуже запущена, дещо здеморалізована. Господарі цього села мали великі довги в крилошанському банку і по жидах, мало котрий із селян мав свою господарку, бо звичайно селяни винаймали свої землі швабам з передмість Коломиї, а самі волочилися по зарібках у Коломиї та запивалися» [1, с. 20]. Маючи економічні здібності та вболіваючи за своїх парохіян, о. Тит Войнаровський втілював ідею парцеляції землі селянам, щоб вони змогли господарювати на своїй землі. Не маючи власної родини, як добрий пастир, він дбав про ширше – жив для українського народу. Він зумів переконати у своїй ідеї Краєвий Банк. Згодом «розпарцелював вже частину П'ядик, Малу Кам'янку та Годи площею 600 моргів як парох Балинців» [1, с. 22]. «За п'ять років із усіх боргів о. Войнаровському пощастило викупити всіх п'ядичан і врятувати їх від дальшого визиску дідами та їхніми представниками» [4, с. 522-523].

Нелегко було в парафії Топорівці Городенківського повіту. Але згодом це село стало одним із найбагатших у Галичині, зумівши подолати великий опір радикалів. Коли о. Войнаровський вирішив перейти на парохію до села Балинці, то передав с. Топорівці своєму старшому братові Юліанові.

На парафії в Балинцях працював 16 років. Початки його праці в цьому селі були особливо важкі, бо його попередник мало цікавився добром Церкви, а своєю нетактовною поведінкою вороже налаштував проти себе прихожан. Тому в Балинцях сильно поширилися ідеї радикальної пропаганди. Маючи ораторський хист, о. Войнаровський старався виголошувати обдумані проповіді і при кожній нагоді обговорював із селянами занепад села. Про діяльність свого отця знали селяни ще з його праці в с. Кулачківцях. За короткий час парафія в Балинцях стала місцем щонедільних сходин, де обговорювали різні теми, а також статті, які читали в газеті «Громадський голос».

У сусідньому селі Гвіздець обслуговували латинську парохію оо. Бернардини і 1 серпня влаштували відпуст, який тривав за участі греко-католицької громади з навколишніх сіл аж по три дні. Щоби прихилити греко-католицьке селянство, о. Войнаровський скликав віче у селі, влаштував місії, на які запрошував кращих галицьких проповідників, як о. Мох, о. Фолис та о. Сотер Ординський (в майбутньому Єпископ Америки). Ці місії відбувалися на Іллі, 2 серпня. На таких місіях

було так багато народу, що сам о. Войнаровський «запричащав 5600 людей» [1, с. 27].

Щоб повернути селян до греко-католицької віри, такі місії о. Войнаровський влаштовував шість років поспіль. Усі ці заходи сприяли добрій співпраці пароха та парохіян.

До парохії Балинців належать ще села Трофанівка і Бучачки. У кожному з них є церкви, але розміщені так близько між собою, немов у одному селі. У цих трьох селах жило багато іудеїв, які визискували селян. Тому в Балинцях за ініціативою о. Войнаровського вперше придбали чотирикласну школу, щоби навчалися діти селян. Пізніше, щоби скерувати здібніших хлопців на навчання до Коломиї, придбав для них бурсу на 40 осіб, яка і називалася «балинецькою» (на вул. Дідушицьких, тепер вул. Верещинського). На утримання цих учнів «щодня давав гроші на придбання м'яса і хліба, а родина посилала молоко і муку. Так тривало 12 років» [1, с. 40]. Вже в 1910 р. виїхавши у Львів, ще два роки утримував цю бурсу. Пізніше цю будівлю придбало товариство «Руський Жіночий Кружок». «Закуплено по дуже приступній ціні від о. Войнаровського з Балинець дім при вул. Дідушицьких, з гарним великим городом» [5, с. 356]. У цьому будинку була організована «Дівоча бурса», що проіснувала до кінця 20-х років [3, с. 46].

Він сам учив селян садівництва й допомагав їм закладати сади та садити плодові дерева на полях і при дорогах [4, с. 524]. Балинці, ще недавно занедбане село, стали зразковою громадою, яка могла дати відпір на агітацію сильної колись радикальної партії. Також велику роль в економічному зростанні села відіграли створені о. Войнаровським крамниці на уділах. Отець сам контролював їх працю, селяни мали прибутки, і лише попередні власники (переважно жиди) покидали села, бо не було доходу.

Окреме місце в діяльності о. Войнаровського займала економіка, в якій бачив основу всякої політики, а тим більше в Галичині. Малоземельні селяни не могли піднятися економічно і були предметом визискування. Тому почалася масова еміграція до Німеччини і в заокеанські країни. Втрата дешевої робочої сили привела до стану банкрутства дідичів. Цим скористався о. Войнаровський. Він зайнявся в селах парцеляцією земель і лісів, яка дала селянам можливість купувати ліс. Із Балинців він брав участь у парцеляції Скнилова біля Львова, Миловання, Стриганців, Кривоброду Семаковецького, Сопова тощо. Маєтність Миловання була куплена за таку низьку ціну, що залишилися ще двір із садом і величезним городом. Згодом о. Войнаровський віддав парцеляцію до розпорядження Митрополитові Шептицькому, щоби там заснувати ремісничу школу для селянських сиріт, але з різних причин Митрополит подарував її «Просвіті» у Львові для заснування школи.

Для поширення цієї акції «він їздив до австрійського прем'єра Ернеста Кербера» [4, с. 525], щоби одержати кредит на заснування Українського Парцеляційного Банку. На жаль, ці заходи закінчилися для о. Войнаровського не так, як він бажав. Парцеляційну інституцію створено у Львові при Краєвім Союзі Кредитовім згідно з бажанням Костя Левицького, відомого правника, уродженця смт Тисмениця Івано-Франківської обл.

Для проведення парцеляції поля в 4000 моргів у с. Коршів Коломийського повіту (тепер Коломийського району) гроші надав також Митрополит Шептицький. Добрі стосунки о. Войнаровського ще з часів, коли Митрополит Андрей Шептицький був Станіславівським єпископом, дали йому можливість вишукати маєток для утримання Станіславівського владики Григорія Хомишина. У той час уряд не давав гарантії на відповідну єпископську дотацію, тому що «одинокі Станіславівське Єпископство було створене римською Курією без утискання урядової гарантії на відповідну єпископську дотацію» [1, с. 55]. Але єпископ Григорій Хомишин не погодився. Пізніше єпископ дуже шкодував про такий легковажний свій вчинок.

Важливим чинником у розвитку Коломийської філії «Сільського Господаря» було українське греко-католицьке священство. Священики були першими засновниками товариства «Сільський Господар», бо найбільші господарства та найкраще ведення їх ставали прикладом для сільських господарів. Дуже часто шанували пароха за те, що він був господарем. Закладаючи кружки «Сільського Господаря» та навчаючи селян ведення господарства парохі, «дуже збільшували свій престиж серед селян. Одним із передових священиків Коломийщини був о. мітр. Тит Войнаровський, голова тамошнього Кружка «Сільського Господаря», потім Голова Філії «Сільського Господаря» в Коломиї, а опісля Голова Крайового Господарського Товариства «Сільський Господар» у Львові» [5, с. 314]. Завдяки праці о. Войнаровського Балинці стали селом із «найбільш модерним сільським господарюванням» [5, с. 314]. Пізніше двір із садом у Коршеві Митрополит подарував товариству «Сільський Господар» у Львові. Усі парцеляції, які проводив о. Войнаровський, записані в шематизмах.

Про меткий розум і ясну думку о. Войнаровського промовляє такий факт. Селяни вирощували тютюн і продавали його в Заболотіві (Коломийський район). Їх визискували, занижували якість товару. Войнаровський апелював аж до Відня, але безуспішно. Але тим часом о. Войнаровський сконтрактувався з цукроварнею у Переворську і уклав з нею угоду про висаджування плантацій цукрового буряку. Одночасно проголосив про припинення вирощування тютюну. І тільки тоді, коли вирощування буряку принесло селянам вигоду, до о. Войнаровського приїхав представник тютюнового уряду з Відня і просив його анулювати свій заклик проти вирощування тютюну. Однак він не погодився на умову Відня. Аж через два роки о. Войнаровський зрікся відповідальності за плантації цукрового буряку, тому що проти нього виступили на соборчику в с. Сороки біля Коломиї інші священики, які вважали, що плантації буряку шкодять веденню власного господарства.

У 1908 р. о. Войнаровський разом із Митрополитом Шептицьким побували у Парижі, щоб одержати позику на заснування в Росії Акційного Парцеляційного Банку під французькою фірмою. Чому саме так? Бо був план парцеляції східноукраїнських земельних ділянок між галицькими селянами, щоб поширювати там українську національну свідомість. Але російське міністерство внутрішніх справ відмовило у дозволі, бо дізналося, що Митрополит Шептицький причетний до ідеї заснуванням

банку. З боку Росії отцю загрозувала смерть, але о. Войнаровського вчасно попередив його давній знайомий білорус. Дізнавшись про загрозу своєму життю, він відразу з Москви поїхав до Дзедзілович. Отець Войнаровський повернувся до Львова і став головою Земельного Банку Гіпотетичного та його Наглядової ради, а також виконував обов'язки парламентарного посла у Відні.

У 1910 р. його призначено каноніком Митрополичої Капітули у Львові, де він був близьким співробітником Митрополита Андрея Шептицького. Під кінець червня 1914 р. виїхав на лікування до Навгайма в Німеччині, і там застала його Перша світова війна. Переїхавши до Відня, вишукує в бібліотеках матеріали для своєї праці про долю українців під польською владою. У Львів повернувся в 1916 р., де довгий час працював адміністратором Столових дібр Галицької Митрополії [1, с. 302].

На цей час припадає його бурхлива діяльність щодо укладення 7 квітня 1909 р. нотаріального контракту, згідно з яким було зобов'язання вирубування лісу для прокладення залізниці. Але були прогріхи в мостах і самій трасі. Неякісне було дерево для такої справи. А тому 14 січня 1924 р. ще раз переуклали угоду з австрійською фірмою, взявши за валюту швейцарські франки, а не австрійські корони. Маючи добре розвинуті здібності до економіки, о. Войнаровський розумів, що «валюта кожної держави, яка може попасти у війну або лише приготується до війни, ... може легко обнизатися в своїй вартості» [1, с. 62]. Інші контракти на вирубку лісу для залізниці привели до того, що з 1932 р. половина її перейшла у власність Митрополії, а після 1937 р. перейшла ціла залізниця і за наступне 10-ліття фірма мала ще й сплачувати оренду і утримувати її власним коштом.

Як крилошанин, о. Войнаровський ще спричинився до купівлі відпустового місця у Зарваниці (Тернопільська область), щоб його не закупили москвофіли. Позичку виплатили у грудні 1921 р. на дуже вигідних умовах, тому що відбулася девальвація австрійської валюти.

Як описує у спогадах отець, «...щойно по літах я зрозумів, що й передчасна смерть моєї бл.п. жени, що я їй тілом і душею був відданий, була особливою ласкою Божою. Щойно по її смерті віддав я всю свою діяльність на Божу хвалу й для добра нашого Народу» [1, с. 75]. Підтримував зв'язки з жителями с. Балинці до кінця свого земного життя. «Залишив заповіт на кілька тисяч доларів на церкву в с. Балинці. Збудував на місцевому цвинтарі родинну гробницю, до якої перевіз тлінні останки дружини й мами, де він також хотів бути похований» [4, с. 561].

Відійшов у засвіти 21 лютого 1938 р. у Львові. Мешканці Балинців взяли масову участь у похоронах; «щоб виявити вдячність за ту працю, яку о. мітрат вклав у національне й культурне піднесення села, принесли на могилу урну балинецької землі і поклали вінок від громади» [4, с. 561]. У Балинцях з ініціативи вчителя Івана Драгана було створено комітет із перепоховання о. Войнаровського в родинній гробниці у Балинцях. Але Друга світова війна й окупація Західної України радянщиною перешкодили здійсненню заповіту отця Войнаровського.

Отець-мітрат Тит Войнаровський, греко-католицький священник, титулований у багатьох економічних інституціях: «почесний

д-р економічних наук Української Господарської Академії, засновник парцеляційного комітету «Земля» 1908 року і Земельного Гіпотетичного Банку, визначний діяч товариства «Сільський Господар» у Львові й голова товариства у 1929–1935 рр., заступник голови Львівської Хліборобської Палати (1934–1936)» [3, с. 302]. Автор праць «Вплив Польщі на економічний розвій України», «Polen in Ost und West» під псевдонімом Eugen von Slerowron та інших. Своєю діяльністю о. мітр. Тит Войнаровський зробив великий внесок у зберігання вірності Українській Греко-Католицькій Церкві навіть у час переслідування за віру.

Список використаних джерел:

1. Войнаровський Т. Низка споминів з мого життя // Історичні постаті Галичини ХІХ–ХХ ст. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто. – 1961. – С. 15-75.
2. Гнатюк М. Рідномовне жіноче шкільництво в Коломиї (1919–1939). – Коломия: Вік, 2014. – 128 с.
3. Енциклопедія українознавства / Ред. проф. д-р В. Кубійович. – Париж – Нью-Йорк: Молоде життя. – 1955. – т. 1. – С. 301-302.
4. Коломия й Коломийщина : Збірник споминів і статей про недавнє минуле / Ред. та упор. проф. д-р Богдан Романенчук. – Філадельфія, –1988. – 960 с.
5. Над Прутом у лузі... Коломия в спогадах / Ред. З. Книш. –Торонто, 1962. – 431 с.
6. http://history.org.ua/JournALL/green/green_2012_15/25.pdf.